

Bygherrerapport
Algade 36, Roskilde

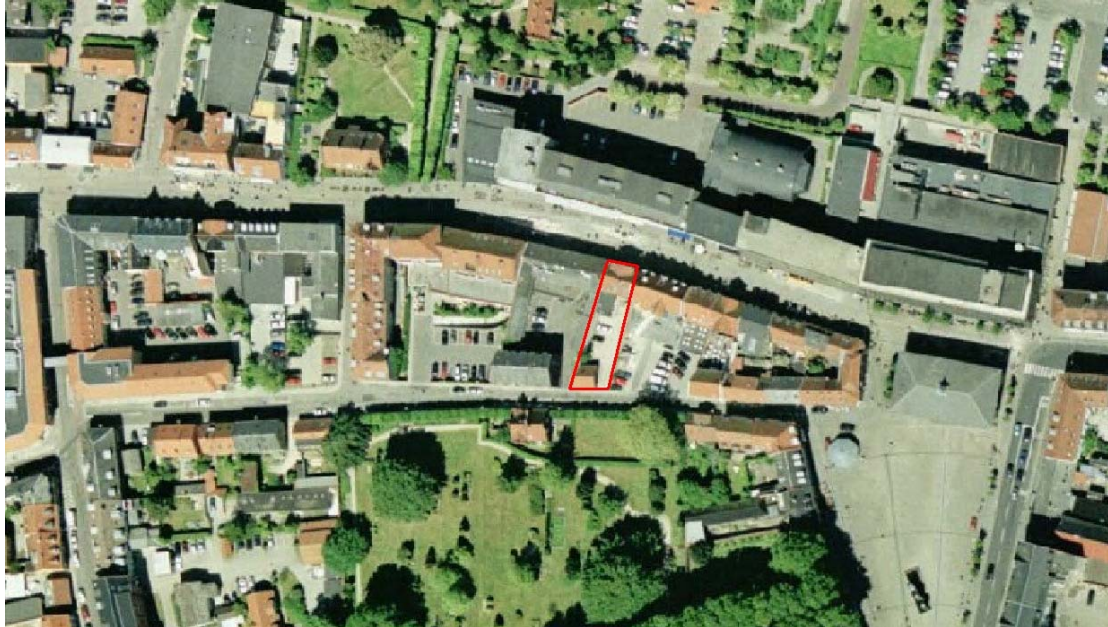
ROM 2383
Stednr. 020410-140
ALGADE 36
Bebyggelse, by
Middelalder
Matr.nr. 45 af Roskilde Bygrunde
Roskilde Dms.
Sømme herred
Københavns amt

© ROSKILDE MUSEUM

Undersøgelsens forhistorie

Roskilde Museum blev primo november 2005, via Roskilde Kommune, informeret om, at der var ansøgt om principiel tilladelse og dispensation til at opføre en tilbygning til ejendommen Algade 36.

Fig. 1. Algade 36 – matriklen er markeret med en rød ramme.

Adressen ligger i den østlige ende af Roskildes hovedgade, der også i middelalderen var en betydelig færdselsåre. Mindre end 100 m mod øst har den nedrevne Skt. Pouls kirke (sb. 54) ligget og i samme afstand mod vest ligger ruinen af Skt. Mikkels kirke (sb. 34). På den tilstødende grund mod syd lå i middelalderen Gråbrødre kloster. I Algade 32 og Algade 42 er tidligere påvist jordfaste fortidsminder fra middelalder og renaissance.

Museet henvendte sig derfor pr. brev til ansøger og informerede om risikoen for at støde på jordfaste fortidsminder, der ville være beskyttede af museumslovens §27. Den 26/10 2006 skrev museet atter til ansøger på baggrund af ansøgning til Roskilde Kommune om byggetilladelse, hvoraf det fremgik, at man påtænkte at opføre en kælder under tilbygningen. Denne gang reagerede ansøger, der fremsendte tegninger for en 70 m² stor tilbygning, som skulle placeres i baggården. Det blev oplyst, at bygherre ikke havde fået foretaget geotekniske borer, ligesom man ikke ønskede at få foretaget en arkæologisk forundersøgelse. I stedet blev det aftalt, at Roskilde Museum skulle overvåge jordarbejdet, når det blev iværksat. Det skete den 18/12 2006, hvor museet hurtigt kunne konstatere tilstedeværelsen af kulturlag fra middelalderen. Bygherres jordarbejde blev standset af Kulturarvsstyrelsen i medfør af museumslovens §27. Museet udarbejdede et budget for en nødudgravning, som blev godkendt af Kulturarvsstyrelsen den 20/12 2006 og fremsendt til bygherre via Roskilde Museum den 21/12 2006. Bygherres accept blev modtaget af Roskilde Museum den 5/2 2007.

Topografi

Undersøgelsesområdet udgjorde ca. 70 m² af en smal baggård på ca. 10 x 30 m i Algades østlige del. Tidligere har der stået et baghus med kælder midt i gården, men det blev nedrevet i midten af 1990'erne. Mod syd stødte grunden op til Store Gråbrødre Stræde. Her lå eksisterende terræn ved 41.47 m o.h. fald-ende til ca. 40.41 m nordligst i gården. Algade, ud for nr. 36, har en terrænkote på 40.21 m o.h.

Fig. 2. Baggården set fra S.

Kulturlaget var mellem 1,5 og 2 m tykt, hvoraf den øverste meter var omrodet. Derunder var et gråligt, overvejende uforstyrret kulturlag, hvori man kunne iagttage fyldskifter. Under kulturlaget var flere steder rester af det oprindelige muldlag, der var mellem 0,3 og 0,5 m i tykkelse. Undergrunden bestod af sandet moræneler. Der var forbavsende tørt i forhold til Roskildes centrum i almindelighed. Det var på intet tidspunkt nødvendigt at pumpe grundvand væk.

Undersøgelsens forløb, metode og dokumentation

Museet havde forudsat, at undersøgelsen skulle ske uhindret, men på et byggemøde den 10/1 2007 oplyste bygherres repræsentant, at der af sikkerhedshensyn skulle understøbes langs to sider af byggefeltet, inden den arkæologiske nødudgravning kunne finde sted. Det komplicerede forholdene for museet, da understøbningsarbejdet nødvendigvis ville ødelægge intakte kulturlag og anlæg, samtidig med den arkæologiske udgravning ikke kunne gå dybere end fundamenterne i de stående bygninger uden understøbning. Man enedes om, at museet skulle overvåge dette arbejde, hvorefter nødudgravningen kunne gennemføres.

Den 6. februar afrømmedes med minigravemaskine til en dybde af omkring 1,10 m under eksisterende terræn i hele byggefeltet. Kælderen til det nedrevne baghus blev fjernet ved samme lejlighed. I dette niveau var kulturlaget brungråt og meget spættet med trækul og lernister, der stedvist optrådte i plamager. Der fremkom talrige dyrekogler, stumper af tegl og enkelte lerkarskår. Langs østsiden fremkom flere flader af ler, hvorfor arbejdet blev standset for en nærmere undersøgelse. Der blev gravet et hul i kv. D og E mellem A6 og A14 for at se, hvor dybt kulturlaget var.

Frem til den 19. februar foretog museet en delvis udgravning af de fremkomne anlæg, som befandt sig indenfor 2 m fra hhv. øst- og nordsiden af byggefeltet, hvor der skulle understøbes. Det drejede sig om A1 og A4, samt en del af kulturlaget i kv. A, B og C. Dernæst blev udlagt et tyndt lag grus og plastplader i den vestlige halvdel af feltet, så minigraveren kunne operere herfra ved understøbningsarbejdet, uden at kulturlaget blev kørt helt i smadder.

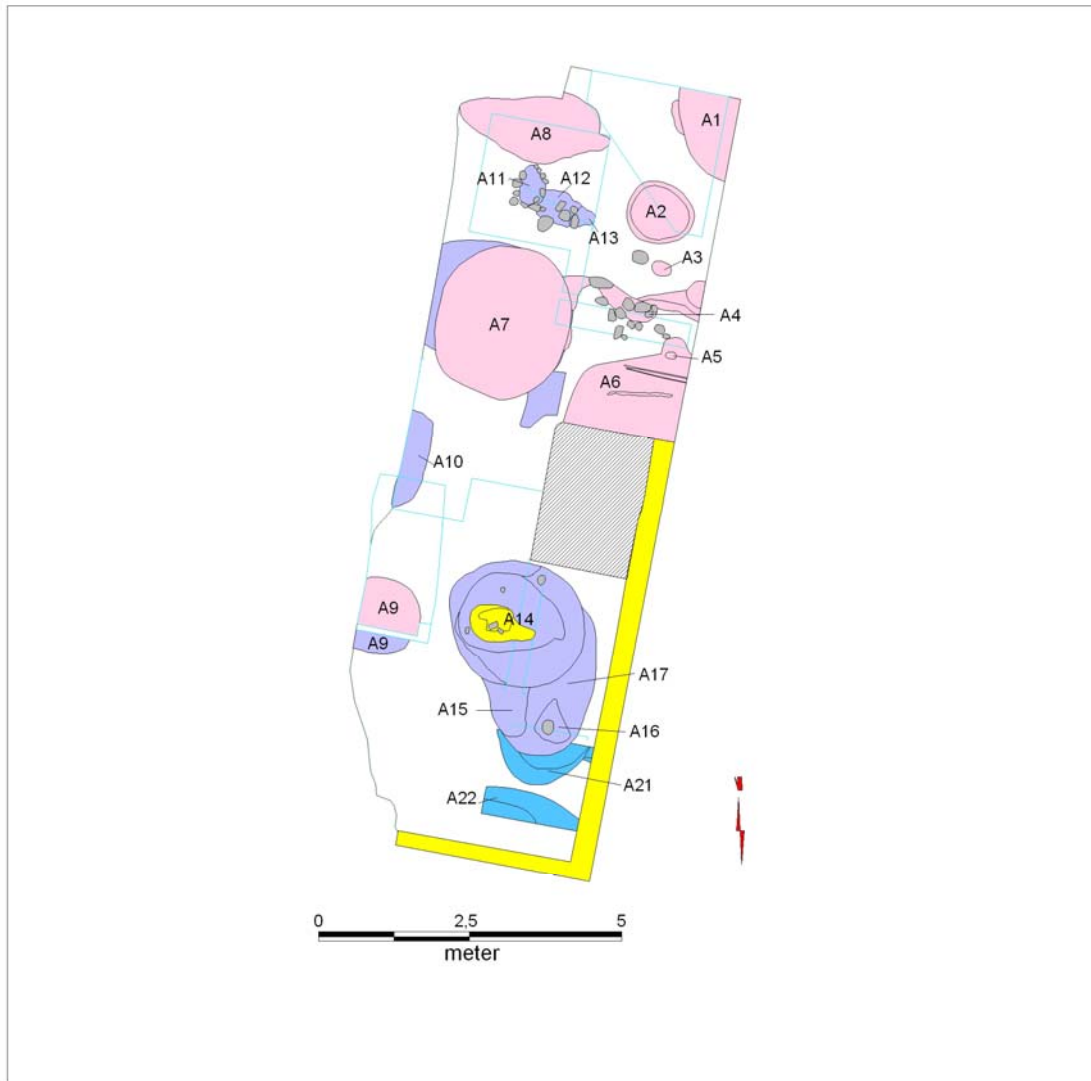

Fig. 3. Udgravningsfelt med anlægsnumre.

Arbejdet med understøbningen blev først iværksat den 28. februar, hvor minigraveren lavede et mindst 4 m dybt hul på ca. 2 m i diameter i byggefeltets nordøsthjørne (fig. 3). Derpå konstaterede maskinføreren, at minigraveren ikke kunne nå dybt nok, hvis han ikke måtte fjerne yderligere mindst 1 m kulturlag over det hele. Det kunne i sagens natur ikke lade sig gøre, da det ville være i strid med den indgåede aftale mellem bygherren og museet. Understøbningsarbejdet blev derfor indstillet. Det blev derpå aftalt, at museet skulle gennemføre den arkæologiske undersøgelse først, men holde en sikkerhedsafstand til stående vægge på 1,5 m.

Den egentlige undersøgelse iværksattes den 5. marts, hvor de udlagte plader og stabilgruset blev fjernet maskinelt. Fladen blev inddelt i 2 x 2 m felter med

betegnelserne A, B, C, D, E, F, G, H, J, K, L, M, N og P med henblik på udgravningen af kulturlaget mellem anlæggene (fig. 4).

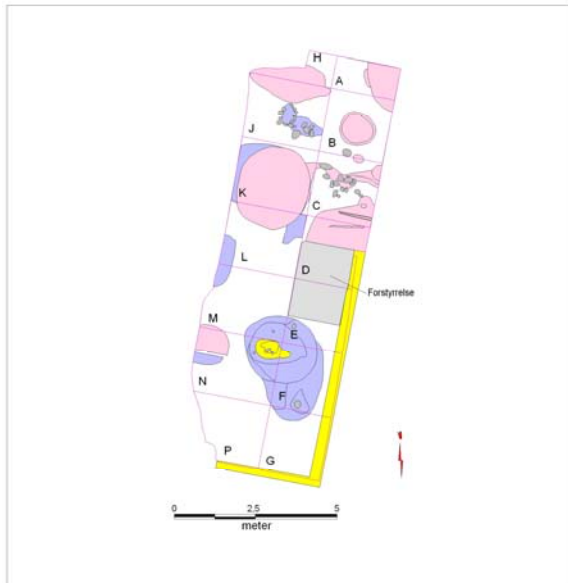

Fig. 4. Angivelse af kvadrater.

Undersøgelsens resultater

I udgravningens nordøstlige hjørne undersøgtes resterne af en sammenklappet kuppelovn af ler (A1). Fyldskiftet kunne erkendes som et kvartcirkelslag af gul muldblandet ler, der i kanten var mørk okkerrød, efter den første afrømning af fyld ned til en dybde af ca. 1,2 m under eksisterende terræn.

Fig. 5. A1. Ovnens gennemskåret fra øst til vest.

Under udgravningen viste det sig, at anlægget blev mere omfattende jo dybere, der gravedes. Øverst var et leret, okkerrødt lag og derunder en 3-4 cm tyk gråsort, fedtet muldhorisont. Lagfølgen vekslede mellem gult stift ler i op til 15 cm's tykkelse og meget lerede lag af fedtet sine steder plastisk lermuld. Endvidere sås horisonter af 2-4 cm tykke lag af trækul. I østsiden, ca. 30 cm dybt, var et 15 x 20 cm område af ler med en "fast" overflade, som kan sammenlignes med en ovnbund, der blev fundet på en middelaldergård i Gl. Viby. Også i vestsiden konstateredes en "fast" overflade af konveks form, men af så begrænset størrelse, at det var umuligt at konstatere, om det var indfaldet materiale fra kuplen, eller om det lå oprindeligt. Ydergrænsen af anlægget blev ikke blotlagt mod syd, da graveedybden ikke kunne øges under foden af

bygningsfundamentet i østskellet. Mod vest strakte anlægget sig øjensynlig mere end 2 m, da lerlag af samme karakter blev set i profilvæggen i kv. J. Ved udgravningen af ovnen fandtes enkelte stykker østersøkeramik, skår af gråbrændt- og rødbrændt keramik. Desuden et stykke tegl, slagge, trækul og knogler af rotte, kat, svin, får, får/ged, kvæg, marsvin, tamgås og tamhøne. Keramikken peger på en datering til 1100-1200-tallet.

Nogle meter syd for ovnen lå A4, der var et område på ca. 2 x 1,6 m med gult ler, muld, rødbrændt ler med hovedstore sten og gult ler iblandet muld. Der kan være tale stærkt forstyrrede rester af et gulv. Mod øst var området afskåret af fundamentet til nabohuset og mod vest greb A7 forstyrrende ind. Mod syd var A6, men forholdet mellem de to anlæg blev ikke yderligere klarlagt. Et øst-vestgående snit viste, det gule lerlag overløjrede et 5-7 cm tykt muldlag, hvorunder der atter var et 10-20 cm tykt lag gult ler. Derunder var kulturlaget. I anlægget fandtes skår af glaserede kander, skår af Rouen-vare fra Frankrig, skår af rødbrændt keramik, tegl, frådsten, dyrekogler. Dateringen er 1200-1300-tallet.

A7 var et rundet fyldskifte, >2,3 x 2,6 m, der allerede ved muldafrømningen viste sig at være fyldt med moderne glasflasker, rudeglas, metalaffald osv. Ved yderligere afgravning fremkom en nedbrudt rest af en brønd muret af flensborgtegl. Brøndkassen er tidligst bygget i 1600-1700-tallet og fyldt til i anden halvdel af 19. årh. eller begyndelsen af det 20. årh.

Syd for A7, i kanten af udgravningen fandtes to affaldsgruber, A9 og A10, hvoraf førstnævnte dateres til 1100-1200-tallet ud fra indholdet af østersøkeramik, gråbrændt- og rødbrændt keramik, jernkniv, tegl, slagge og knogler af svin, kvæg, får, får/ged, tamhøne samt fugl usp. A10 var lidt yngre, nemlig fra 1200-1300-tallet. Her bestod genstandsmaterialet af gråbrændt keramik, glaseret keramik, tegl og knogler af svin, kvæg, får, får/ged og tamhøne.

Fig. 6. A14. Øverst ses den sammenklappede lerovn og derunder de mørke lag fra gruben. Allernederst er museets medarbejder i arbejde.

I den sydøstlige del af feltet lå et større fyldskifte, A14, med en moderne forstyrrelse i toppen. Ved udgravningen fremgik det meget hurtigt, at der øverst var en sammenklappet kuppelovn med rødbrændt bund og et "låg" af gult ler, adskilt fra hinanden af et 5 cm tykt muldlag. Under ovnen var en mindst 190 cm dyb grube, hvis bund ikke blev nået inden udgravningen sluttede. Både fra ovnen og den underliggende grube domineredes keramikken af glaserede kandeskår, nogle med hindbærknop- eller ribbedekoration, og gråbrændt keramik. Desuden fandtes en synål af jern, teglstykker (tagsten, munkesten og fliser), lidt slagger, en rest af en avlsten af ler samt knogler af kat, svin, kvæg, får/ged, rotte, hund, marsvin, tamgås, tamhøne, krage/råge, allike, hornfisk, torsk, kuller og fladfisk. Dateringen er 1200-1300-tallet.

Ved udgravningen af kulturlaget i kv. G dukkede dele af to affaldsgruber op, da den oprindelige muldoverflade blev nået. A21 var næsten 1,6 m dyb og rummede bl.a. østersøkeramik, gråbrændt keramik, glaserede kandeskår, fragment af langtandskam, tegl, en benskøjte (isslægge) samt knogler af kat, svin, kvæg, får, får/ged, tamgås, tamhøne, hornfisk, torsk, fladfisk. Keramikken viser, at gruben er fyldt op i 1200-1300-tallet. Lidt ældre var A22, hvori fandtes østersøkeramik, gråbrændt keramik, skiferbarre og en smeltedigel af ler fra 1100-1200-tallet.

Kulturlaget

Områderne mellem de klart erkendelige fyldskifter, blev som udgangspunkt undersøgt som kulturlag. "Øvre kulturlag" dukkede op 1,1 m u. eksisterende terræn og bestod af et brungråt leret lag, der var meget spættet med trækul og lernister, stedvist med plamager af trækul og ler. Laget rummede mange dyreknogeter, teglstumper og enkelte lerkarskår. Dette niveau blev undersøgt i kv. A, B og C i udgravningens første fase. Kvadraterne stødte op til nabohuset i østskellet, hvorfor undersøgelsen ikke kunne gå dybere end fundamentets base, hvilket var ca. 30 cm under afgravet terræn. I laget fremkom skår af østersøkeramik, gråbrændt keramik og glaserede kander, en synål af bronze, slagger, tegl og dyreknogeter.

Fig. 7. Kulturlaget i kvadrat J under udgravning.

For de øvrige kvadrater gælder, at inden de blev nærmere undersøgt blev yderligere 20-30 cm jord afgravet.

Kv. F undersøgte i to niveauer, og der fremkom enkelte skår af østersøkeramik, gråbrændt keramik, rødbrændt keramik og skår af en glaseret kande. Hertil kom jernslagge, hvidbrændt flint og dyreknogler.

Kv. G undersøgte i tre niveauer, men kvadraten var præget af A22 og A23. Genstandsmaterialet udgjordes af skår af østersøkeramik – bl.a. skår af Garztype –, gråbrændt keramik og skår af glaserede og uglaserede kander. Hertil kom lidt lerklining, en nullestok af ben ("tinblbein"), tegl og knogler af svin, kvæg, får, får/ged, kat, tamgås, tamhøne, hornfisk, torsk, fladfisk. Der var ingen tidsmæssig forskydning fra bund til top af kulturlaget.

Kv. J snit 1 beskrev en længere opfyldningshistorie, men snittet nåede ikke til undergrund og blev af sikkerhedshensyn standset 2,35 m under afgravet terræn. Her sås en del af et rundet fyldskifte, som meget vel kan være en brønd. Det forsøgte at nå undergrunden med et sondagehul ned til 2,50 m, men uden held.

Kv. J snit 2 viste, at kulturlaget i realiteten er mindst otte opfyldte gruber, hvoraf de dybest liggende var nedgravet i undergrund. Lag 4, 5, 6, 10 og 11 antages at være del af A1. Undergrundens oprindelige overflade kunne ikke angives, ligesom der ikke blev påvist et originalt muldlag. Genstandsmaterialet var omfattende og bestod bl.a. af rester af avlsten af ler, fire kobbermønter, jernkniv, støbeaffald, hvæssesten og synål. Keramikken beskrev opfyldningens kronologiske udvikling. I de øverste 10 niveauer var glaseret keramik, men fra niv. 10 til 20 var keramikken uglaseret. Tegl forekom ikke dybere end niv. 13. Fra niv. 13 til 20 dominerede østersøkeramikken over den gråbrændte keramik og den nederst registrerede horisont, niveau 21-26 rummede udelukkende dyreknogler.

Kv. L blev fuldstændig tømt. Der fandtes et enkelt skår af østersøkeramik samt en del dyreknogler i de øverste 10 cm. Derunder var det oprindelige brune muldlag uden andre kulturspor end et par små trækulsnister. Desuden var muldhorisonten præget af en del nævestore sten og lidt mindre sten.

Fig. 8. Udgravningen tæt på sin afslutning ultimo marts 2007.

Konklusion

Baggården til Algade 36 rummede bebyggelsesspor i form af affaldsgruber, ovne og muligvis en eller to brønde fra tiden mellem 1100-årene og 1300-tallet. Der var ingen sikre bygningsrester i form af større gulvflader eller vægge, men fundmaterialet viste klart, at der har været huse og værksteder i umiddelbar nærhed.

Håndværksaffald var ikke fremtrædende, men dog til stede. Hyppigst forekom spor efter metalforarbejdning i form af avlsten, slagger og en del af en smeltedigel til bronzestøbning. Der fandtes enkelte stykker forarbejdet hjortetak, mens nogle synåle og nullestokken til fremstilling af firesidede bånd både kan repræsentere husflid og skrædderhåndværket.

Dyreknogeterne viste tilstedeværelse af husdyr som svin, kvæg, får og ged, samt tamgås og tamhøne. Knogeterne var stærkt fragmenterede og må betragtes som måltidsrester. Det samme gælder fladfisk, hornfisk, torsk og kuller. Det er bemærkelsesværdigt, at der slet ikke forekom sild, som ellers blev fanget i enorme mængder i Øresund fra 1100-tallet og flere århundreder frem. Der var enkelte knogler af marsvin, som man har kunnet fange i fjorden. Endvidere fandtes rester af hund, kat, rotte, allike og krage/råge.

Et bemærkelsesværdigt træk var i øvrigt forløbet af undergrundens overflade, som lå relativt højt mod syd, men ved kv. J tydeligvis var afgravet. Det anselige kulturlag nærmest forhuset i Algade 36 kunne desuden ses i det maskingravede hul i kv. A (foto 831).

Undersøgelsens data

Undersøgelsen blev gennemført mellem 6/2 og 19/2 og igen fra 5/3 til 30/3 2007. Deltagere var stud.mag. David Brink (12/2 -13/2, samt 5/3-30/3), stud.mag. Lisbeth Langkjær (25/3 -30/3), udgravningsmedhjælp Niels K.V. Nielsen (5/3 -30/3), mus.insp. Tom Christensen (12/2 -15/2). Erhvervspraktikant David Bech-Hansen, Strøby, deltog fra 13/3 til og med 16/3. Udgravningsleder var undertegnede. Opmåling af feltgrænser blev foretaget med totalstation af museumstekniker Cille Krause. Jordbunker og anlæg blev afsøgt med detektor af Mauritz Tchikai, Gundsømagle.

Muldafrømningen blev foretaget den 6. til 8. februar ved hjælp af en minigravemaskine påmonteret en rabatskovl leveret af totalentreprenøren Minibyg Aps., Roskilde. Afrømningen foregik i overskyet vejr eller snevejr med temperaturer omkring frysepunktet.

Udgiften til nødudgravningen blev afholdt af Kirsten Skellingsted, Algade 36, i sin egenskab af bygherre.

Original dokumentation og fund befinder sig på Roskilde Museum.

Roskilde, den 29. januar 2008

Jens Molter Ulriksen
Museumsinspektør

Litteratur

Birkebæk, F.A., E. Verwohlt & M. Høj 1992: *Roskilde bys historie - tiden indtil 1536*.
Roskilde Museums Forlag.

T. Christensen & M. Andersen (red.) 2000: *Civitas Roskald – fra byens begyndelse*.
Roskilde Museums Forlag.